

ТОТАЛИТЕТ КОЈИ ОБАВЕЗУЈЕ

Предраг Петровић, *Ошкривање йошалийейя – Романи Раска Пејровића*, Службени гласник, Београд 2013

О Раску Пејровићу требало би ошцирно зовориши.

Милан Дединац, „Преведено са успомена”

У аутобиографском тексту „Општи подаци и живот песника”, Растко Петровић, пишући у трећем лицу јединине о својој песничкој *младосији*, на једном месту каже следеће: „Појмио је да ако пише песме то није зато да би се изразио, нити да би имао успеха, већ једино да би се будућом славом могао продужити и после физичког умирања. Уметност је била за њега куповање живота негде преко граница појмљивог. *О, биши од ма коз сйоменуш йосле хиљаду зодина* (подвукао С. В.)”. Са оваквим аспирацијама, попут Расткових, многи су творци писане речи ступали на трусно и ерозивно литерарно тле, у нади да ће се једном докопати сопствене бесмртности. Међутим, мали је број оних који су успели да остваре нешто од својих младачких претензија и домогну се литерарног Пантеона. Растко Петровић је несумњиво један од оних којима је то пошло за руком. То показује и најновија књига Растковог презимењака Предрага Петровића – *Ошкривање йошалийейя* – која на један темељан и свеобухватан начин приступа романима нашег писца. Ова студија, као и низ других књига и текстова насталих последњих двадесетак година, а који су за предмет истраживања имали дело Растка Петровића, показали су да је песник *Ошкровења* данас живљи него што је то педесетих година, у свом есеју *Три мртва йесника*, мислио Марко Ристић.

Састављена од седам текстова/поглавља, од којих су три у потпуности посвећена појединачним романима – „Енциклопедијски облик: *Бурлеска Госйодина Перуна Бога Грома*”, „Каталог говорних жанрова: *Људи зоворе*” и „Condition humaine: *Дан шесйи*” (овај текст/поглавље се састоји од шест делова који се могу засебно читати) – књига Предрага Петровића представља резултат изузетно пажљивог и исцрпног читања и тумачења свих романескних остварења Растка Петровића. Иако недостаје посебан текст посвећен роману *Са силама немерљивим*, аутор студије је тумачење овог дела укључио у анализу последњег и најобимнијег романа – *Дана шесйош*, чиме је овај приступ заокружен.

У уводном делу – „Жудња за целином” – аутор наговештава да ће се у овој књизи бавити „првенствено Растковом ’страшћу за тоталитетом’, односно питањем како се формира сазнајни и поетички интерес Петровићевих романа, усмерен ка целини индивидуалног, историјског и митског постојања човека” (стр. 14). Ослањајући се на веома обимну

и релевантну књижевно-теоријску грађу (М. Бахтин, Х. Брох, У. Еко, Ћ. Лукач, В. Бењамин, Н. Фрај – да поменемо само нека од важнијих имена на чије књиге и текстове се позива Петровић) и упоређујући романа Растка Петровића са неким од најважнијих романа европског и светског (високог) модернизма (*Уликс*, *Финеџаново бдење*, *Контрајункти*, *Берлин Александерплац...*), аутор проширује и додатно расветљава хоризонт са којег је могуће посматрати и тумачити Растково романескно дело. Као осведочени познавалац српске авангарде (Петровић је 2008. године објавио књигу под називом *Авангардни роман без романа – Поеџика крајкоџ романа српске авангарде*), аутор *Откривања шопалииџиџа* је зналачки приступио предмету свог истраживања и са савременог аспекта писао о романима „српског Аполинера”.

Пре него што је отпочео са херменеутичким тумачењем ове прозе, Петровић је у тексту/поглављу „Work in progress: роман и тоталитет” теоријски разрадио појмовни апарат који је касније примењивао на анализе појединачних романа Растка Петровића. Већ на самом почетку, аутор је истакао да је „појам тоталитета током двадесетог века постао предмет интензивног преиспитивања и оспоравања”, док смо данас у ситуацији да би се пре могло говорити „о тоталитету као идеалу а не као остварењу, али идеалу који истрајно надилази отпоре и сумње” (15). Комбинујући синхронијски и дијахронијски приступ, Петровић је трагао за различитим разумевањем овог појма, као и различитим техникама и (стилским) поступцима којима су се писци користили како би обухватили тоталитет света. После веома пажљивог и детаљног ишчитавања теоријске литературе, аутор је дошао до закључка да „као тумачи књижевности увек имамо посла са неким физички ограниченим или фиксираним текстом или, боље речено, од бескрајних могућности његовог значењског постојања ми својим тумачењем фиксирамо тек једну или неколико њих” (50), што је, претпостављамо, и добро, јер се на тај начин никада до краја не исцрпљују сва могућа значења које једно (отворено) дело носи са собом.

Текст који се, у извесном смислу, надовезује на претходни – „Чиме нахранити роман? Поетички погледи Растка Петровића” – а који је, узгред буди речено, раније штампан у *Зборнику Маџице српске за књижевности и језик*, широко захвата Растково дело и ставља га у европске оквире. Из њега произилази да је „добро ’нахраћен’ роман ... дело које целином уметничких поступака и значења успева да изрази сву величину и трагизам човековог постојања у универзуму” (55).

Текстови посвећени појединачним романима показују Петровићево способност да критички сагледава, самерава и вреднује Растково дело у контексту српске и европске модернистичке традиције. Његова акрибија резултат је темељног ишчитавања и разумевања значењског потенцијала свих романа који су се нашли у спектру његовог интересовања.

Полазећи од претпоставке да је *Бурлеска Господина Перуна Бога Грома* „један од најамбициозније осмишљених романа у нашој књижевности” и да је као такав права „енциклопедија књижевних поступака” која пружа „пародијски преглед готово свих постојећих жанрова” (80), Петровић критички промишља ову прозу и у њој проналази одјеке раблеовске карневализације, као и антиципације неких каснијих романа српске књижевности. Текст посвећен роману *Људи говоре* показује да овај кратак роман није „тако једноставан како на први поглед изгледа” и да се не може „сматрати одустајањем од авангардног експеримента” (125). Маркирајући у њему све значајније мотиве и хронотопе, али и поступке којима се писац служио, аутор показује да овај роман врхуни у својој сажетости, као и пищевој самосвести. Најобимнији и можда најзначајнији део књиге *Откривање ѿошалииѿеѿа* свакако представља поглавље намењено *Дану шесћом*. Дајући му одређење *Condition humaine* (људска судбина), којим је Данило Киш предлагао да се назову најважнији романи двадесетог века, Петровић с правом овом роману посвећује највише пажње и простора у својој књизи. После дужег времена ово тотално уметничко дело (163) добија своје заслужено место у књижевној критици. (Надамо се да ће га у будућности бити још више.)

Оно што можда недостаје овој књизи јесте регистар/индекс имена који би, у комбинацији са већ постојећом библиографијом, употпунио изглед и преглед ове студије. Међутим, спрам величине уложеног труда и резултата који су из њега проистекли, овај недостатак можемо сматрати готово занемарљивим.

Ова књига је, можемо закључити, својим вредносним потенцијалом пружила велики допринос сада већ устоличеној расткологији, због чега ће у будућности несумњиво бити незаобилазно штиво у проучавању дела овог великог, али *иѿак* недовољно запаженог писца. Тако је Расткова тотална форма добила адекватан одговор у Петровићевој тоталној методи. У оба случаја пред нама је тоталитет који обавезује.

Срђан ВИДРИЋ